

Бірюкова Марина Василівна, кандидат соціологічних наук, професор
кафедри соціології ХНПУ «ХПІ»

Роль соціологічних досліджень у сучасному навчальному закладі

Актуальність. Сучасний світ переживає складні та неоднозначні процеси оновлення, що докорінно змінюють підходи до освіти та соціокультурної сфери життєдіяльності суспільства в цілому. Модернізація, а іноді і повна трансформація системи освіти, неминуче пов'язані з різноманітними, часто нетрадиційними інноваційними процесами, характер і наслідки яких мало вивчені. В той же час феномен сучасних освітніх інновацій та технологій інноваційної взаємодії в багатовимірному просторі освіти дають змогу знизити ризики на шляху її вдосконалення та реформування. Інновація в освіті – це специфічна форма управління розвитком освіти, що дозволяє системно змінювати структуру, зміст і організацію цього соціального інституту. На сьогодні процес розробки та дифузії інновацій у вітчизняній освітній простір розвивається досить нелінійно та підчас дуже суперечливо, що пов'язано зі спостерігаємою останніми роками неоднозначністю еволюції державної освітньої політики. Саме це актуалізує та загострює питання розробки та впровадження різноманітних інновацій, що можуть видозмінити як саму систему освіти, так і діяльність окремих її ланок. Особливе місце в системі освітніх інновацій займають соціологічні дослідження.

На початку ХХІ століття в процесі розвитку суспільства великого значення набуває інформація. Потреба в інформації є актуальною не лише для комерційних організацій і фірм, але і для соціальних служб, державних і громадських організацій і установ. У зв'язку з цим зростає об'єктивна потреба в соціологічних дослідженнях.

Постановка проблеми. Системні трансформації в сучасному українському суспільстві, що почалися наприкінці ХХ ст., створили основу для широкого застосування соціологічних практик в дослідженні особливостей розвитку молоді держави та окремих її інституцій. Це торкнулося, зокрема, й освіти. Зараз предметами досліджень у сфері соціології освіти є багато питань, серед яких і взаємозв'язок професійної освіти і ринку праці, вивчення мотивів отримання та продовження освіти, перспективи потенціалу професійної освіти. Соціологічні дослідження дають змогу:

- почути споживачів освітніх послуг;
- узнати думку педпрацівників щодо стратегії та тактики розвитку;
- актуалізувати проблемні зони діяльності та прийняти збалансоване рішення;
- вербалізувати особистісні та корпоративні перспективи;

- надати емпіричний матеріал для наукових досліджень.

Мета статті розкрити значення інновацій в освіті; зокрема соціологічних досліджень в системі роботи ЗНЗ.

Основна мета створення системи соціологічного супроводу в системі освіти – це можливість на основі даних різноманітних соціологічних досліджень створити наукове підґрунтя для прийняття управлінських рішень менеджменту освіти.

Серед актуальніших завдань соціологічного супроводу освіти можна назвати наступні:

1. Отримання емпіричних даних для моніторингового аналізу та наукових досліджень, які дають змогу надавати оперативну, регулярну соціологічну інформацію і відпрацьовувати рекомендації для наукових досліджень.

2. Супровід діяльності навчального закладу на основі вивчення громадської думки суб'єктів освітнього простору з широкого спектру питань.

3. Внутрішній освітній аудит, спрямований на створення системи соціологічного супроводу.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи навчальні заклади як соціальний об'єкт соціологічного дослідження соціологія освіти вивчає освіту як специфічний соціальний інститут, а також як певну форму і засіб громадських стосунків шляхом дослідження конкретних проблем навчальних закладів, дошкільних установ, загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв, інших соціальних, технічних, среднеспеціальних і вищих навчальних закладів; процеси навчання в них і зв'язок між ними і іншими сферами громадського життя і в цілому соціальну політику в області освіти.

Соціологія освіти у рамках *мікро-* і *макросоціологічних* концепцій дослідження навчальних закладів відстежує специфіку соціальних процесів, пов'язаних з:

- доступністю освіти,
- рівністю прав кожного громадянина на здобуття освіти незалежно від національної, релігійної, соціальної приналежності, місця проживання і матеріального становища;
- поєднанням національно-культурної і регіональної основи освіти з орієнтацією на засвоєння вищих досягнень національної і світової культури;
- єдністю освітніх і виховних завдань;
- охороною здоров'я підростаючого покоління;
- безперервністю освіти із спадкоємністю її рівнів.

У цій ситуації соціологія освіти як і раніше націлена на вивчення цінностей загальної освіти, на орієнтири батьків і дітей, на їх реакцію на впровадження нових форм освіти, бо закінчення загальноосвітньої школи виявляється для молодшої людини одночасно і моментом вибору майбутнього життєвого шляху, професії, роду занять. Зупиняючись на одному з варіантів,

випускник школи тим самим віддає перевагу тому або іншому виду професійної освіти. Але що рухає ним у виборі траєкторії свого майбутнього життєвого шляху, що впливає на цей вибір і як він змінюється протягом життя – це одна з найважливіших проблем соціології. Особливе місце займає дослідження професійної освіти – професійно-технічної, середньо спеціальної і вищої.

Особливе значення представляє соціологічне забезпечення для організації навчально-виховного процесу в школі. Дослідження потрібні для оптимізації роботи педагогічного колективу, що б краще зорієнтуватися у своїй роботі на особливості учнів, мати можливість передбачати ряд проблем, що виникають у підлітків, а так само скоординувати роботу з батьками. У зв'язку з цим встає питання про забезпечення соціологічної підтримки шкіл професійною допомогою.

Роль соціологічних досліджень в школі може полягати в наступному:

1. Отримання знань про захоплення і інтереси учнів, що представляє інтерес для успішної організації позанавчальної діяльності.
2. Отримання відомостей про сімейну обстановку, в якій живуть учні, що допомагає в реалізації виховної діяльності.
3. Встановлення «зворотного зв'язку» як з учнями, так і з батьками в цілях підвищення якості навчального процесу.

Особливу актуальність для шкіл представляють дослідження, пов'язані з розгляд проблем сімейної обстановки життя учнів, а так само встановлення св'язи з батьками, виявлення оцінки ними параметрів учбово-виховного процесу.

Іншим важливим напрямом досліджень у рамках школи стає виявлення міри задоволеності батьків навчальним, виховним і позанавчальним процесами. Отримані дані дозволяють педагогічному колективу звернути увагу на вказані недоліки або активніше взаємодіяти з батьками, для того, щоб у них було повніше уявлення про шкільне життя.

Висновки. Таким чином, для забезпечення ефективності функціонування усіх внутрішніх педагогіко-виховних структур як загальноосвітніх шкіл, так і освіти в цілому потрібне створення власних соціологічних служб в кожному окремому навчальному закладі з метою координації взаємодії вказаних вище структур і забезпечення їх достовірною і достатньою аналітичною інформацією.

Питання впровадження інновацій є актуальними і в системі підвищення кваліфікації вчителів. При інноваційному підході післядипломна освіта спрямована не стільки на насичення слухачів якоюсь кількістю інформації, скільки на розвиток у них таких навичок, як вміння оперувати інформацією, проектувати і моделювати свою діяльність. Викладачеві системи підвищення кваліфікації в сучасних умовах необхідно розуміння і прийняття цілей і оновленого змісту освіти, розуміння і прийняття своєї власної ролі – не тільки транслятора фактичних знань, а організатора навчальної діяльності

учнів, усвідомлення та прийняття необхідності технологізації навчального процесу. При цьому необхідною умовою ефективної організації цього процесу є орієнтація на специфіку слухачів, які мають професійну освіту, досвід роботи і пред'являють підвищені вимоги щодо якості й ефективності навчання. Таким чином, безперервна педагогічна освіта виступає імперативом формування узагальненої моделі сучасного освітянина та експериментальний майданчик для апробації освітніх інновацій.

Таким чином, динаміка соціально-економічного розвитку України, яка детермінована особливостями вітчизняного людського потенціалу і капіталу, характером культури попередніх поколінь, актуалізувала проблему інтенсивного пошуку і впровадження освітніх інноваційних технологій. В той же час нові соціальні проблеми освіти, що виникли і виникають в суспільстві вимагають не лише накопичення нових емпіричних даних, але і принципово нових підходів до соціологічного вивчення взаємодії регіональної системи освіти з соціумом.